

КОЛЕКЦІЯ ЦІННОСТЕЙ СВОБОДА, РІВНІСТЬ, БРАТЕРСТВО ТА ЇЇ ВЕРБАЛІЗАЦІЯ В СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

Гасло "Liberté, Égalité, Fraternité" (свобода, рівність, братерство) й інші усталені вислови, які спираються на нього, у слов'янських мовах розглядаються в межах фасетного опису слів люблінської школи когнітивної етнолінгвістики як "колекції цінностей" та як "варійовані колекції цінностей".

Ключові слова: *гасло, колекція цінностей, варійована колекція цінностей, свобода, рівність, братерство, когнітивна етнолінгвістика.*

Гасло французької революції створювалося поступово. Спочатку в першій статті "Декларації прав людини і громадянина" (24. 08. 1789 р.) з'явилися воля і рівність: "Люди народжуються вільними і рівними в правах". Слова *свобода, рівність, братерство* вперше поєднав Максиміліан Робесп'єр наприкінці 1790 р. у виступі про організацію національної гвардії [fr.wikipedia]. Під час якобінського терору в 1793 році гасло виступає у вигляді *Liberté, Égalité, Fraternité ou la Mort* (Свобода, рівність, братерство чи смерть). Конструкція ж *Свобода, Рівність, Братерство* є девізом Французької Республіки донині. Вона стала відомою й визнаною не лише у Франції, а й у ідеології лібералізму, у соціальних та лівих революційних рухах. Це гасло має чимало історичних і громадських вимірів. Його вже понад два століття обговорюють і використовують філософи, політики, історики, соціологи та інші. Форму й значення цієї конструкції можна вивчати також із лінгвістичної точки зору. У цьому дослідженні гасло *Свобода, рівність, братерство* і йому подібні конструкції будуть аналізуватися на матеріалі сучасних слов'янських мов із позицій етнолінгвістики. Ми зосередимося на мовних та аксіологічних аспектах і контекстах уживання гасла *Свобода, рівність, братерство*. Дослідження виконувалось на матеріалі корпусу польської мови [НКJP], російської мови [НКРЯ], Інтернету й електронних каталогів великих слов'янських бібліотек.

1. Назви конструкцій типу *Свобода, рівність, братерство* у слов'янських мовах відзначаються численністю та розмаїттям.

Найчастіше досліджувана конструкція визначається як *цінності, основні (фундаментальні) цінності, конституційні цінності*. Близькі за значенням до вищезазначених такі назви: серб. *нематеријална добра* ('нематеріальні блага'), рос. *заветы* ('заповіді'). Аксиологічно нейтральні назви цих конструкцій із філософської термінології: *категорії, центральні ідеї, громадські ідеї, поняття, ключові поняття*. Інші найменування досліджуваних конструкцій підкреслюють мовний аспект: *лозунг, слоган, девіз, гасло, слова*. Оціночне забарвлення цих назв залежить від контексту. У білоруському словосполученні *тры цудоўныя словы*, наприклад, відображається позитивне ставлення до гасла. Але підкреслення лише вербальної декларації цінностей, не підкріпленої їх реальним існуванням у суспільстві, супроводжується негативною оцінкою номінації, як у висловлюванні білоруського автора на одному з інтернет-форумів: *"тры цудоўныя словы: Свобода, Роўнасць, Братэрства. Алі гэта насамрэч толькі словы, бо ніводнае із іх не дзейнічае ў рэальным жыцці"* [Эўрапейскі марш].

Коли конструкцію *Свобода, рівність, братерство* називають *громадянськими правами, доктриною, програмою, метою, революційною тріадою*, підкреслюються політико-ідеологічні та юридичні аспекти. Функціонують також назви, які підкреслюють триєдність компонентів: пол. *rewolucyjna triada* ('революційна тріада'), рос. *три кита, три слова*, білор. *тры словы* ('три слова'). Властивість тріади у словесному визначенні цієї конструкції рідко виражається у слов'янських мовах. Хоча тристоронній характер цієї групи взаємозалежних слів зі взаємодоповнюваністю та взаємною напруженістю справді важливий, у мовній картині світу слов'ян, імовірно, це маловажливо.

Гасло *Свобода, рівність, братерство*, очевидно, лексично нестабілізоване. Хтось розуміє його як набір цінностей, хтось – як набір ідей, а ще хтось як набір слів. Слов'янські назви тріади, які підкреслюють властивості цінностей, мають нейтральне чи позитивне значення. Назви, які акцентують на властивостях ідей чи слів, звичайно мають позитивне семантичне забарвлення. Але, коли ідеї або слова конструкції, на думку суб'єкта, не підкріплюються реальністю, він надає їм негативного забарвлення, оскільки використання гасла сприймається як пустопорожні слова, лише слова.

З точки зору етнолінгвістики, конструкцію *Свобода, рівність, братерство* можна розглядати як колекцію цінностей. В описі стереотипних властивостей слів творці польської школи когнітивної етнолінгвістики розвивали ідею редукціоністського компонентного аналізу слів Анни Вежбицької. У ряд фасет ними було внесено також колекції, тобто низка слів у стійкому контексті, у якому виступає досліджуване слово. Єжи Бартмінський у праці про когнітивну дефініцію визначає колекцію як певну сукупність, поєднану певними ознаками (див.: [Бартмінський 2005: 64; Bartmiński 2006: 49]), у статті про гіпероніми, як "належність предмета до певної групи" [Bartmiński 2006: 57], а в роботі про опозицію "свій – чужий" як "спільну появу" [Bartmiński 2007: 41–42]. У *Словнику народних стереотипів і символів* колекція є четвертою у списку фасет, а графічно у Словнику вона позначається знаком плюс "+" [SSiSL, 1: 16]. Наводячи своє розуміння терміна *колекція*, Є. Бартмінський та автори Словника стереотипів мали на увазі реально існуючі предмети, істот і явища, але термін *колекція* може застосовуватися і до цінностей. У дослідженнях цінностей слов'ян колекції є важливою частиною співвідношень цінностей, тому варто в рамках міжнародного проекту EUROJOS про цінності слов'ян та їхніх сусідів поглиблювати аналіз колекцій.

Якщо беремо за основу твердження, що конструкції типу *Свобода, рівність, братерство* – колекції, то додатково їх можна окреслити, як "колекції цінностей". Цьому набору слів, що позначає цінності, властива чітка стійка послідовність. На відміну від колекцій реальних предметів чи явищ, які були дотепер предметом аналізу в *Словнику народних стереотипів і символів*, у цій роботі йдеться про набір цінностей.

Колекції цінностей виконують функцію об'єднання суспільних груп, ними окреслюються основи майбутнього існування та розвитку цих верств та груп. Перелічені цінності – не тільки набір слів, тому що між ними існує зв'язок, вони взаємодоповнюються і уточнюють одна одну. Окремі слова входять до колекції зі своїм значенням, але, пов'язуючись із назвами інших цінностей, вони отримують додатковий сенс. І сама конструкція збагачується доповненим значенням включених слів. Однак, у конструкціях подібного типу немає неспізнаваних семантичних відхилень від основного значення слів, подібних змінам у деяких фразеологізмах.

Можна сказати, що цінності з колекції *Свобода, рівність, братерство* мають додаткове ідеологічне чи етичне значення, що їхнім назвам його передає сама колекція цінностей.

2. Особливості вербалізації колекції цінностей *Свобода, рівність, братерство* у слов'янських мовах – лозунг-переклад із французької. Зазвичай вона виступає в усталених мовних формах: серб. *Слобода, једнакост, братство*, хорв. *Sloboda, Једнакост, Bratstvo*, болг. *Свобода, равенство, братство*, мак. *Слобода, еднаквост, братство*, словен. *Svoboda, enakost, bratstvo*, рос. *Свобода, равенство, братство*, укр. *Свобода, рівність, братерство*, білор. *Свабода. Роўнасць. Братэрства*, пол. *Wolność, równość, braterstwo*, чes. *Svoboda, rovnost, bratrství*, словац. *Vol'nost', rovnost', bratstvo*.

Порівнюючи переклади, можна побачити, що французьке слово *Liberté* у слов'янських мовах переважно (сербській, хорватській, болгарській, македонській, словенській, російській, українській, білоруській, чеській) передається іменником зі спільнослов'янським коренем **svoboda*, а у двох мовах (польській і словацькій) іменником, похідним від прасл. **volja*. Цікаво, що водночас у всіх слов'янських мовах функціонують континуанти обох праслов'янських коренів. Важливо було б вивчити їх семантичні відмінності в кожній мові й зіставити їх між собою, але це завдання виходить за межі нашої роботи.

Переклад французького слова *Égalité* в східно-, західнослов'янських мовах, а також у болгарській є похідним від прикметника *рівний*, тоді як у сербській, хорватській, македонській і словенській мовах виводиться з прикметника *једнаки* (однаковий). У південнослов'янських мовах існує слово *равноправност*, але конструкція *Слобода, равноправност, братство* з'являється рідко, лише як виняток.

Третій член конструкції в усіх слов'янських мовах перекладається іменниками, похідними від *брат* (псл. **bratrъ, *bratъ*).

Порядок найменувань у колекції цінностей має значення, і, отже, найбільшу вагу має *свобода*, далі – *рівність*, а менш важливим є *братерство*. Хоча гасло створили, аби підкреслити єдність цих цінностей, у зафіксованих нами варіантах існують відхилення від основної форми, тому що між назвами цінностей немає рівності, а свобода – найбільш фундаментальна цінність у цій конструкції.

Варіанти основної форми конструкції з доданою пунктуацією, відмінні на папері, показують суб'єктивну позицію автора щодо конструкції *Свобода, рівність, братерство* у межах його тексту. Якщо до кожного з цих слів автор додає знак питання, красномовно виражається підозра, що означені цінності справді спостерігаються в конкретному суспільстві. Так, польський письменник і публіцист Єжи Пільх, згадуючи вірші про ЗМІ, які нібито в глобалізованому суспільстві зближують людей із різних частин світу, до слів гасла з сумнівом та іронією додає три знаки питання: *Wolność? Równość? Braterstwo?* [Pilch 2005].

Якщо всі три слова взяті в лапки, автор таким маркуванням одразу повідомляє, що його розуміння цінностей у гаслі відрізняється від їхнього сприйняття у контексті, тобто він зазначає фальшивість використання цих слів. Лапки сигналізують про іронічний зсув і відбивають негативну оцінку викривленого тлумачення цих понять.

Форма з додатковим знаком оклику стверджує низку цінностей. У конструкції французькою мовою кожне слово пишеться з великої літери, а в слов'янських мовах цей спосіб написання рідкісний. Тому написання в слов'янських мовах кожного члена конструкції з великої літери або є успадкованим від французького варіанта, або вносить додаткову семантику особливої ваги кожної з цінностей. Колекція французькою в тексті слов'янською мовою з'являється як вкраплення, коли автор хоче акцентувати на дистанції справжнього сенсу і якогось іншого сприйняття тріади цінностей. Таке використання передбачає, що слухачам відоме гасло французькою, яка не є для них рідною мовою, отже вони зрозуміють і сенс вираженого іронічного натяку.

У прикладах, які наведено нижче, критичне ставлення до сучасних політичних реалій Франції містить підозру, що в самій Франції не дотримуються проголошуваних тріадою цінностей. Так, на сторінках болгарського веб-сайту новин відкрито питання: "Важи ли *Liberté, égalité, fraternité* за ромите?" [Давидов 2012]. Сплетіння гасла французькою з коментарем болгарською мовою з'являється у яскравій заяві: "*Liberté, égalité, fraternité! Всички сме равни, но някои са по-равни. Аї да сте живи и здрави!*" [novinite.bg]. Цим виражається протест проти висилки французькою поліцією болгарських циган із Парижа та Ліона з натяком, що це неприпустимо для країни, девіз якої *Liberté, Egalité,*

Fraternité. Похмуру оруеллівську інвективу про "рівних і більш рівних" прикриває іронічна усмішка побажання здоров'я, яке сприймається як: нехай французи живуть у своєму світі і використовують своє гасло лише як порожні балачки. До опису своїх знайомих одностатевої орієнтації "другите ми двома приятели са едно гей семейство, които са *om tuna 'Liberté, Égalité, Fraternité'*" один болгарин [Самолет 005] включає гасло, де воно набуває іронічного гендерного відтінку. На порталі новин про Європейську Унію російською текст про протести противників легалізації одностатевих шлюбів носить заголовок *Liberté, Égalité, Fraternité! Но не однополые браки* [Бартанова 2012].

3. Колекція цінностей із заміною чи колекція цінностей, яка варіюється – це стійка серія цінностей, у якій замінюється хоча б одна цінність, при чому колекція зберігає чіткий зв'язок із первісною конструкцією. У порівняльному аналізі оригінальної колекції й колекції цінностей із заміною важливі ті елементи, які змінюються: 1) відкинута цінність, 2) нова цінність, 3) позиція заміненої цінності, 4) (можливе) обґрунтування присутності нової цінності.

Приклади колекцій цінностей, у яких замінюється перший елемент – "Свобода" – рідкісні. При заміні першої цінності в тріаді першочергового значення набуває та цінність, яка висувається на перше на місце, тоді як інші члени тріади відходять на менш важливі позиції. Отже, справедливість виступає на чолі колекції цінностей у назві тексту Мілорада Ступара "*Pravda, sloboda, jednakost*" і в заголовку книжки "*Правда, слобода, еднакост: Полс і Волсер*" Тетяни Глинтіч [Глинтіћ 1996]. У марші толерантності 16-ого листопада 2010 р., на Міжнародний день терпимості, у столиці Македонії носили плакати з гаслом "*Правда, слобода, еднакост*" [вторіот Марш].

Найчастіше замінюється останнє слово колекції, що дозволяє більшою мірою зберегти впізнаваність початкової колекції. В окремих випадках 'братерство' сприймається як найменш важлива цінність, а в деяких випадках підкреслюється бажання викинути саме цю цінність.

Ідеологічна й етична природа колекції цінностей *Свобода, рівність, братерство* відображається в низці ідеологічно забарвлених замін слова 'братерство'. Найбільш послідовними в цьому були анархісти, які намагалися близьке їм братерство замінити точнішою назвою цінності. У текстах П. Прудона,

М. Кропоткіна, М. Ковалевського підкреслюються солідарність та співробітництво. Монографія Станіслава Гурки *Wolność, równość, solidarność : myśl społeczno-polityczna Maksyma Kowalewskiego* присвячена ідеям російського історика, юриста й соціолога Максима Ковалевського [Górka 2006]. На політичних маршах анархісти носять транспарант *Свобода! Равенство! Солидарность!* [anarcho-goths]. Пісню *Свобода, равенство, солидарность* співає російська стрітпанк група "Klowns" з Кірова. "Основное, за что я выступаю – это *свобода, равенство, солидарность*", – говорить про свої погляди автор у Інтернеті [Страхов 2012]. На сайті чеського релігійно орієнтованого товариства братерство замінюється гідністю: *Svoboda, rovnost, důstojnost* [Svoboda, rovnost, důstojnost 2012].

Політична основа тріади виявляється у підсилено політичному контексті, який може відображати особливості історичних обставин слов'янських народів. У історичному романі *1794 рік* Владислава Реймонта зафіксовано такі колекції, які варіюються: "*Wolność, równość, wiara i liberum veto!*"; "*do walki o wolność, równość i całość*"; "*Do broni, obywatele! Za wolność, równość i niepodległość!*". Соціалістична партія Польщі перед Другою світовою війною і під час війни містила у своїй назві видозмінене гасло французької революції: *Polska Partia Socjalistyczna – Wolność, Równość, Niepodległość* (PPS WRN), у якому "незалежність" замінила "братерство". Замість "братерства" з'являється "демократія" у заголовку рецензії на книжку сербського політика Воїслава Коштуніці *Sloboda – Jednakost – Demokratija* [Stanovčić 2002].

Акцентування **правових** аспектів роботи про історичний розвиток права наведено у двох текстах сербською: "*Sloboda, jednakost i samostalnost pojedinaca su stranice jednog trougla unutar kog se jedino može ostvariti ideja kosmopolitizma i kosmopolitskog prava*" [Miladinović 2012]; "*na prvom mestu civilna prava koja se odnose na minimum sloboda, jednakost i sigurnost*" [Petkovska 2011]. З угорської на сербську мову переладений текст Чаба Варги *Слобода, jednakost и појмовни минимум правне конструкције* [Варга 1992]. У чеській та хорватській конструкціях замість 'братерства' виступає 'справедливість': *Svoboda, rovnost, spravedlnost; Svoboda, rovnost, spravedlnost a lidská práva* [politologie]; Симпозій "*Demokracija na prekretnici – sloboda, jednakost, pravедnost. Uz 150. obljetnicu rođenja Johna Deweya*" [Симпозій 2009]. Автор чеського тексту про примусову госпіталізацію у Франції визначає своє

критичне ставлення додаванням пунктуації: "*Svoboda? Rovnost? Spravedlnost? Francouzský zákon o duševní zdraví porušuje lidská práva a musí být zrušen*". [Svoboda?]

Матеріальні блага виступають замість 'братерства' в деяких слов'янських колекціях цінностей із заміною. У певному сенсі поява слова 'гроші' несподівана в журналістському заголовку *Wolność, równość, pieniądze* про конфлікт у польському містечку Зеленка [Wieści 2000]. Книжка про буржуазні революції називається *Wolność, Równość, Własność: rewolucje burżuazyjne* [Baszkiewicz 1981], де третім елементом є власність. У сербській статті про С. Хантінгтона розглядаються споріднені цілі ліберальної демократії та марксизму: "Konflikt između liberalne demokratije i marksizma-lenjinizma bio je sukob ideologija, koje su, uprkos velikih razlika, delile zajedničke ciljeve kao što su *sloboda, jednakost i prosperitet*" [amika]. У російському тексті зафіксована заміна складника 'братерство' – 'хлібом': "Мы услышали вдруг впервой в далеком кишлаке – "*свобода*", "*равенство*" и "*хлеб*" на русском языке..." [Русская идея 2002].

Права та цінності меншин можуть з'являтися у різних варіаціях гасла *Свобода, Рівність, Братерство* із заміною третього члена. Едита Петшак, політолог і феміністка з Лодзі, написала книжку про європейський фемінізм під назвою *Wolność, równość i siostrzeństwo* [Pietrzak 2008]. Заміна, зроблена на гендерному полі, красномовно свідчить про намір автора пов'язати волю і рівність як високі цінності західного світу зі взаємною підтримкою жінок, вербалізованою в колекції заміною останнього члена 'сестринством'. Текст українського тижневика, що пропагує жіноче кіно, має заголовок *Свобода, рівність та сестринство* [Купінська 2011]. Редактор Іринеуш Кшемінський створив збірник праць про соціальні рухи початку ХХІ століття (зокрема про антиглобалізм і гомосексуалізм у Польщі) під назвою *Wolność, równość, odmienność* [Krzeniński (red.) 2006]. Міжнародний збірник про університети в епоху глобалізації та політику вищої освіти має заголовок *Wolność Równość Uniwersytet* [Kościelniak (red.) 2011].

Заміну двома цінностями однієї цінності в колекції можна проілюструвати прикладами заміни слова 'братерство' в таких конструкціях: *Свобода, jednakost, правда и солидарност* у передвиборній агітації під гаслом "Краща Черногорія". Один збірник групи авторів у Сербії носить заголовок *Sloboda, jednakost,*

solidarnost i internacionalizam: Izazovi i perspektive savremene levice u Srbiji. У програмі Соціалістичної партії Сербії (2010 р.) підкреслюються цінності *Свобода, jednakost, solidarnost i socijalna pravda*. Європейські соціалісти написали у своїй декларації, що *свобода, рівність, солідарність та справедливість* є цінностями, за які вони будуть боротися. Польський автор заперечує можливість пояснення багатозначних слів: "Kto jest w stanie wytłumaczyć słowa *socjalizm, wolność, równość, braterstwo, sprawiedliwość*. Nikt." [Smektała 2006].

У заголовку тексту про ставлення американських експертів до релігійної політики соціалістичного уряду Франції написано: "*Liberté, égalité, fraternité et laïcité, czyli religijna patologia w cieniu gilotyny*" [Wegetator 2012]. Після основного гасла французькою додається слово 'laïcité' (секуляризм), яке свідчить про розгляд релігійної проблематики з нерелігійної точки зору, до чого журналіст висловлює польською мовою незгоду з нововведеною політикою та пов'язує нинішній уряд соціалістів із терором яacobinців кінця XVIII століття.

У російській газеті триаду перетворено на чотирикомпонентну колекцію шляхом заміни 'братерства' двома цінностями, спрямовану на встановлення зв'язку політичної позиції сучасної партії з радянським минулим: "*свобода, равенство, братство и четкая платформа* Национал-большевики видят партийные сны" [Коммерсантъ-Daily, 2003].

4. Колекція цінностей у ширшій колекції цінностей означає в цій статті появу гасла *Свобода, рівність, братерство* в рамках ширшого ряду цінностей. Іноді такі конструкції представляють механічне накопичення без чітких ідей та акценту на відношеннях між цінностями. Буває також, що широкі колекції свідчать про переконання, що тільки великий набір цінностей забезпечує аксіологічний мінімум для життєдіяльності суспільства. Про формальний характер набору цінностей свідчить використання слів "тощо", "та інші", "і подібні" на кінці переліка цінностей: "*univerzalne antropološke kategorije – sloboda, jednakost, bogatstvo, ljudska prava i slično*" [Sociologija detinjstva]; "*sociopolitički faktori – sloboda, jednakost, svojinska prava, kvalitet duhovnog i fizičkog života, itd.*" [Karaklajić 2011]. "*Tolerance, svoboda, rovnost, důstojnost, právo na vzdělání (nebo alespoň na diplom), sociální pomoc, ochrana zdraví, bezpečnosti, přírody a další práva, práva, která se snad množí dělením*

až po ty bizarní – práva ezoterických menšin, uprchlíků a dětí" [Tomský 2010]. Польський автор пише: "Pojęcia klucze tej sfery, takie jak wolność, równość, *demokracja, racja stanu, rewolucja, kontrrewolucja, stają się coraz bardziej oderwane, zyskują w praktyce politycznej zróżnicowane wykładnie i interpretacje*" [Rolicki 2002]. Відомий польський історик описує: "W izbie poselskiej już w XVII wieku posługiwano się takimi terminami, jak *wolność, równość, rzeczpospolita, odpowiedzialność króla przed sejmem czy wolni obywatele oraz ich prawa*" [Tazbir 2002]. Автор, який засуджує подвійну політику західних держав щодо Сербії та Косового, говорить, що західний світ відступає від своїх принципів і руйнує свої цінності: "прекршено право као и основне вредности: *слобода, jednakost, bezbednost, red, правда, добробит*" [Хусени 2008].

Переконання, що тріада *Свобода, Рівність, Братерство* висловлює універсальні цінності, впливає на її використання в численних програмах, заявах і деклараціях. Обіцянки справедливішого суспільства та кращого життя дають політики різного формату й рівня впливу. Після закінчення Першої світової війни командир міста Нові Сад звернувся до громадян: "Проглас: грађани, браћо! народе мили! *мир, слобода, самоодређење, jednakost, равноправност, братство, збринутост, сређа и задовољство*" [Тодоровић 1918]. Приклад цікавий тим, що синонімічні слова "рівність" і "рівноправність" рідко використовуються поруч у сербській мові. Оголошення відбиває як повоєнну атмосферу напружених міжетнічних відносин, так і прагнення спокійного й легкого життя.

У книзі про комунізм і свободи філософ, співробітник апарату ЦК КПРС цитує позицію XXII з'їзду КП Радянського Союзу – комунізм "утверждает на земле *Мир, Труд, Свободу, Равенство, Братство* и *Счастье* всех народов" [Косолапов 1965: 4]. Віддзеркалення таких пропагандистських гасел зустрічається у спогадах про цю епоху: "Однажды он возмутился нищенским убранством ее комнатухи и украсил ее стену лозунгом из квелоого ситца, на котором зубным порошком было начертано: '*Мир, свобода, равенство, братство и счастье* – всем народам Земли!'" [Буйда 1999].

У Стратегії національної безпеки Республіки Сербія (2009 р.) як основні цінності висуваються: "*слобода, jednakost, изградња и очување мира, владавина права, демократија, социјална правда, људска права и слободe, национална, расна и верска равноправност*

и равноправност полова, неповредивост имовине и очување животне средине" [Стојковић 2011].

Цінності, важливі для Європейського союзу, – це: "*demokratija, vladavina prava, poštovanje ljudskih prava i osnovnih sloboda, jednakost i ljudsko dostojanstvo, poštovanje Povelje UN i poštovanja međunarodnog prava.*" [bgcentar] Декларація тисячоліття Організації Об'єднаних Націй, прийнята 8 вересня 2000 р. як Резолюція Генеральної асамблеї ООН главами держав і урядів, декларує "колективну відповідальність утвердження принципів гідності людини, справедливості й рівності на глобальному рівні" (п. 2). У пункті 6. виділено шість основних цінностей: *Свобода, Рівність, Солідарність, Терпимість, Повага до природи, Загальна зобов'язаність.*

* * *

Конструкція *Свобода, Рівність, Братерство* й конструкції, які спираються на неї, у слов'янських мовах розглядалися тут як спосіб вербалізації колекції цінностей (із можливою заміною). Стійкі форми колекцій цінностей мають стереотипні властивості. Якщо враховувати позиції різних суб'єктів, можна аналізувати різні профілі використання колекцій цінностей. Виявилось, що гасло французької революції перекладається в слов'янських мовах стабілізовано. Воно функціонує в слов'янських культурах як у первісному вигляді, так і в похідних формах колекції, які існують переважно у філософській і етичній чи ідейно-політичній сферах соціальних цінностей. Зібрані тут слов'янські колекції із зміною цінностей розділені на кілька типів: форми зі зміненою пунктуацією; із поєднаним сполученням гасла французькою мовою й коментаря слов'янськими мовами; конструкції із заміною однієї цінності; колекції цінностей у складі ширшої колекції цінностей. З погляду вираженого чи закладеного змісту, колекції *Свобода, Рівність, Братерство* та їй подібні колекції виражають передусім етичні чи ідеологічні цінності у громадському дискурсі. Часто їх використовують у заголовках, у друкованих та електронних ЗМІ. Заміна цінності в конструкціях цінностей означає недовіру до її актуальності й супроводжується пропозицією нової цінності. Ці колекції визначені історичним контекстом, що є важливим для розуміння значення її громадських функцій проголошуваних цінностей. З іншого боку, самі слова згодом змінювали відтінки сенсу, що, у свою чергу, впливало на їхнє значення в колекції.

Якщо думати про продовження розпочатого дослідження, можна було б розширити сам корпус матеріалу, також можна трактувати натяки, контексти й ідеологічні засади використаного набору цінностей. Це гасло значно відбивається в історії ідей, тому було б можливо й доцільно розглянути і прокоментувати референтні механізми використання цієї колекції цінностей.

Методологічні проблеми аналізу структурних, семантичних особливостей колекції цінностей *Свобода, рівність, братерство* і конструкцій, які на неї спираються, функціонування цих конструкцій у мові та культурі стосуються також вивчення інших конструкцій зі стійко пов'язаними цінностями, тому задіяний тут етнолінгвістичний підхід до дослідження колекцій цінностей у різних слов'янських мовах може бути застосований до колекцій інших цінностей (наприклад, *честь і слава* та ін).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Бартанова Я.* 2011, Liberté, Égalité, Fraternité! Но не однополюе браки <http://euactive.ru/articles/inews/home_justice/liberte_egalite_fraternite_no_ne_odnopolie_braki.shtml>;
2. *Бартминьский Е.* 2005, Языковой образ мира: очерки по этнолингвистике, Москва: Индрик.;
3. *Буйда Ю.* 1999, НКРЯ Рассказы о любви, "Новый Мир".;
4. *Драгичевич Р.* 2012, Понятие свободы в сербском языке и в сербской культуре 15.11.2012. <<http://ethnolinguistica-slavica.org>>;
5. *вториот Марш*, Денес ќе се одржи вториот Марш на толеранцијата, 16.11.2010. <<http://www.kurir.mk/republika/skopje/7980-Denes-ke-se-odrzi-vtoriot-Mars-na-tolerancijata>>;
6. *Глинтић Т.* 1996, Правда, слобода, једнакост : Ролс и Волзер, Београд: Филозофско друштво Србије.;
7. *Давидов Й.* 2012, Важи ли Liberte, Egalite, Fraternite за ромите? 1.09.2012. <<http://novinite.bg/articles/18847/Vaji-li-Liberte-Egalite-Fraternite-za-romite>>;
8. *Еўрапейски марш*, <<http://forum.grodno.net/index.php?topic=14227.350;wap2>>;
9. *НКРЯ*, Национальный корпус русского языка <www.ruscorpora.ru>;
10. *Косолапов Р.* 1965, Коммунизм и свобода (проблема освобождения труда), Москва: Издательство Московского университета.;
11. *Купинська А.* 2011 "Свобода, рівність та сестринство", Українська правда, 2.03.2011. <<http://life.pravda.com.ua/columns/2011/03/2/74071/>>;

12. Руденко Е. 2012, Когнитивная дефиниция концепта "свобода" (по данным белорусского языка) 15.11.2012. <<http://ethnolinguistica-slavica.org>>;
13. Русская идея 2002, НКРЯ Русская идея: национальное и общероссийское (2002), "Жизнь национальностей", 6.05.2002.;
14. Самолет 005, 22.07.2007. <<http://forum.abv.bg/lofiversion/index.php/t45240.html>>;
15. Страхов В. 2012, Свобода, равенство, солидарность <www.proza.ru/2012/09/08/70>; Стојковић Б. 2011, Положај жена у сектору безбедности Републике Србије <http://www.odbrana.mod.gov.rs/odbrana-stari/vojni_casopisi/arhiva/VD_2011-jesen/>;
16. Тодоровић Д.Б. 1918, Проглас : грађани, браћо! народе мили! : мир, слобода, самоодређење, једнакост, равноправност, братство, збринутост, срећа и задовољство, Нови Сад. ;
17. Хусени М. 2008, Је ли Косово ближе проглашеној слободи или анархији и неизбежном рату? 17.04/2008. <www.nspm.rs/kosovo-i-metohija/je-li-kosovo-blize-proglasenoj-slobodi-ili-anarhiji-i-neizbezhnom-ratu.html>; *;
18. *anarcho-goths*, <<http://anarcho-goths.livejournal.com/52456.html>>;
19. *Bartmiński J.* 2006, *Языkowe podstawy obrazu świata*, Lublin: UMCS.;
20. *Bartmiński J.* 2007, *Opozycja swój / obcy a problem językowego obrazu świata*, "Etnolingwistyka" t. 19, s. 35–59.;
21. *Baszkiewicz J.* 1981, *Wolność, Równość, Własność : rewolucje burżuazyjne*, Warszawa: "Czytelnik", 1981.;
22. *drugaciji*, 2006, sa B92: *Mir, pravda, sloboda, jednakost* 26.11.2006. <<http://drugaciji.mojblog.rs/p-sa-b92-mir-pravda-sloboda-jednakost/72992.html>>;
23. *fr.wikipedia*, *Liberté, Égalité, Fraternité* <http://fr.wikipedia.org/wiki/Liberté,_Égalité,_Fraternité>;
24. *gamby*, 2010, <<http://vukajlija.com/forum/teme/18860-sloboda-jednakost-bratstvo>>;
25. *Górka S.* 2006, *Wolność, równość, solidarność : myśl społeczno-polityczna Maksyma Kowalewskiego*, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego. (Jagiellońskie Studia z Filozofii Rosyjskiej : historia, religia, polityka; 12);
26. *Karaklajić Z.* 2011, 4.10.2011. <<http://www.srpskaanalitika.com/2011/10/04/zoran-karaklajic-koliko-sun-as-na-sa-zaista-pokrali-u-zadnjih-20-godina/>>;
27. *Krzemiński I.* (red.), 2006, *Wolność, równość, odmiennosc : nowe ruchy społeczne w Polsce początku XXI wieku*, Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne.;

28. *Kościelniak C.* (red.), 2011, Wolność, równość, uniwersytet / red. Cezary Kościelniak, Jarosław Makowski ; [aut.] Timo Aarrevaara [et al.]. Warszawa: Instytut Obywatelski.;
29. *Miladinović S.* 2012, Procesi harmonizacije ii unifikacije prava, Glasnik prava, Kragujevac
<<http://www.jura.kg.ac.rs/index.php/sr/711.htm>>;
30. *NKJP*, Narodowy Korpus Języka Polskiego.
<<http://www.nkjp.uni.lodz.pl>>;
31. *Pietrzak E.* 2008, Wolność, równość i siostrzeństwo, Łódź: Wydaw. Wyższej Szkoły Humanistyczno-Ekonomicznej.;
32. *Petkovska S.* 2011, Demokratija i politika razlike – kroz prizmu aktuelnog stanja, Filozofija i društvo vol. 22 br. 3, s 95-119
<<http://www.doiserbia.nb.rs/img/doi/0353-5738/2011/0353-57381103095P.pdf>>;
33. *Pilch J.* 2005, NKJP Polityka – Spółdzielnia Pracy, "Polityka" nr 2530 2005-11-19; politologie, <http://vidi.wz.cz/politologie/07_LP.pdf>;
34. *Simpozij* 2009, Simpozij Demokracija na prekretnici – sloboda, jednakost, pravednost: Uz 150. obljetnicu rođenja Johna Deweya. Zagreb 26-27. studenoga 2009. <<http://www.hrfd.hr/content/simpozij-demokracija-na-prekretnici-sloboda-jednakost-pravednost-765>>; *SSiSL*, Słownik stereotypow i symboli ludowych, Koncepcja całości i redakcja Jerzy Bartmiński, zastępca redaktora Stanisława Niebrzegowska, Lublin: Wydawnictwo UMCS, t. 1–4, 1996–2012.;
35. *Svoboda?* 2012, Svoboda? Rovnost? Spravedlnost? 8.08.2012. <<http://www.os-kolumbus.org/en/2012/08/francousky-zakon-o-dusevnim-zdravi-porusuje-lidska-prava-a-musi-byt-zrusen/>>;
36. *Svoboda*, rovnost, důstojnost, 2012, <<http://www.os-obroda.cz/?c=svoboda-rovnost-dustojnost>>; *Stanovčić V.* 2002, Sloboda – Jednakost – Demokratija, "Filozofija ii društvo" t. 19-20;
37. *Stupar M.* 1996, Pravda, sloboda, jednakost. "Theoria", God. 39 br. 1, s. 77-82.;
38. *Tomský A.* 2010, Krize civilizace? 31.08.2010 <<http://www.obcinst.cz/cs/Krize-civilizace-c1643/>>;
39. *Veljak L.* 2011, Jednakost bez slobode ili jednakost bez pravednosti? "Filozofska istraživanja" Vol. 31 No. 1 Sranj 2011, s. 57-63.;
40. *Wegetator* 2012, Liberté, égalité, fraternité et laïcité, czyli religijna patologia w cieniu gilotynty 17.12.2012. <www.patriota.pl/index.php/wiara/auto-da-fe/554-religijna-patologia>;
41. *Wieści* (2000) "O tym pisaliśmy", *Wieści 2000*. Wieści podwarszawskie. 24.12.2000. <www.wolomin.com/?f=xml/200051.hml&p=0>.

Стаття надійшла до редакції 19.04.13.

Айдачич Д., д.филол.н., доц.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

КОЛЛЕКЦИЯ ЦЕННОСТЕЙ СВОБОДА, РАВЕНСТВО, БРАТСТВО И ЕЕ ВЕРБАЛИЗАЦИЯ В СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКАХ

Лозунг "Liberté, Égalité, Fraternité" (свобода, равенство, братство) и опирающиеся на нее конструкции в славянских языках рассматриваются в рамках фасетного описания слов люблинской школы когнитивной этнолингвистики как "коллекции ценностей" и как "варьируемые коллекции ценностей".

Ключевые слова: лозунг, коллекция ценностей, варьируемая коллекция ценностей, Свобода, равенство, братство, когнитивна этнолингвистика.

Ajdachych D., Doctor of Philology, Prof.,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

LIBERTY, EQUALITY, FRATERNITY AS THE COLLECTION OF VALUES AND SIMILAR SLOGANS IN THE SLAVONIC LANGUAGES

Slogan "Liberté, Égalité, Fraternité" (liberty, equality, fraternity) and similar slogans in the Slavonic languages are examined within facet describing words of Lublin School of cognitive ethnolinguistics as a "collection of values" and as "the varied collection of values".

Key words: slogan, collection of values, varied collection of values, freedom, equality, fraternity, cognitive ethnolinguistics

УДК 81'27-053.4/5

Алексеева Т.А., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

СТРАТЕГИЯ ПОРИЦАНИЯ В МЕЖЛИЧНОСТНОЙ КОММУНИКАЦИИ: БИНАРНАЯ ОППОЗИЦИЯ "РОДИТЕЛЬ:: РЕБЕНОК"

В статье рассматривается стратегия порицания и тактики ее реализации в межличностной коммуникации (родитель – ребенок). На основе анализа речевого материала выявлены две разновидности стратегии порицания, каждая из которых обладает определенным набором тактик.

Ключевые слова: межличностная коммуникация, стратегия, тактики, порицание, влияние, конфронтация.